

4 VYHLEDÁVÁNÍ ZDROJŮ

Z předchozích kapitol byste již měli odvodit jednu věc: **Žádná dobrá odborná písemná práce nevznikne tak, že si sednete a něco napíšete z hlavy.** Úvaha, esej, polemika, komentář a příbuzné textové útvary možná představují výjimku, ale ani ten největší odborník na světě si netroufne publikovat odborný článek či monografii, aniž by vycházel ze zdrojů a tedy na ně samozřejmě odkazoval. Tím spíše to potom musí platit pro studenty, jejichž okruh je nižší.

Vámi vybrané a využitě zdroje do značné míry determinují obsah vaší práce. Ti, kteří o tématu nevědí vůbec nic, z nich potřebují načerpat základní informace, aby se měli vůbec od čeho odrazit. Všichni pak musí najít zdroje, které podporují jejich argumentaci, případně poskytují specializovaná fakta nutná pro analýzu. Není žádným přeháněním, pokud uvedu, že **pro napsání dobrého odborného textu je výběr správných zdrojů naprosto klíčový.** Jak uvidíte v kapitole 8, **většina chyb v pracích se vyskytujícími je do jisté míry spojena právě se špatně vybranými zdroji či jejich problematickým zpracováním.**

O současnosti se mluví často jako o informačním věku. A skutečně, dostupnost zdrojů je dnes díky počítačům a internetu daleko snazší než před 20 lety. **Ohromující míra informací, které jsou dnes k dispozici, je zároveň hrozbou, neboť klade velké nároky na pisatele, který musí vybrat ty správné zdroje, ať již co se týká kvality, tak i vhodnosti vzhledem k tématu.** Hledání zdrojů je skutečné umění, mnoho studentů si myslí, že Google poskytne odpovědi na vše, tak tomu ale zdaleka není. V této kapitole se vás pokusím nasměrovat správným směrem, abyste objevili, jaké možnosti vám dnešní doba nabízí. Platí však, že musíte mít chuť informace hledat a analyzovat, jestliže vaším primárním cílem bude pouze najít rychlé řešení, rozumného výsledku nedosáhnete.

4.1 Jednotlivé druhy zdrojů

V této části se pokusím načrtnout, které druhy zdrojů můžete ve své práci využít. Přístup k rozdělení zdrojů do kategorií je dvojitý, jeden podle obsahu, druhý podle jejich faktické podoby. Oba okruhy blíže představím.

4.1.1 Primární a sekundární zdroje

Jedná se o klasické rozdělení vycházející z obsahu zdroje. **Mezi primární zdroje řadíme takové, které poskytují určitou informaci, ale samy ji nepracovávají, nevytváří k ní žádný normativní postoj.** Dá se to také přirovnat k odstupu od tématu: primární zdroj je originálním dokumentem nebo popisem dané věci, není založen na jiných zdrojích nebo datech. Mezi typické primární zdroje patří mimo jiné:

- právní předpisy a judikáty,
- dokumenty vydané různými institucemi (tiskové zprávy, volební programy),
- postoje a primární analýzy různých institucí (například zprávy výborů parlamentu, ministerstev),
- statistiky a průzkumy veřejného mínění,
- rozhovory, dotazníky s přímými účastníky událostí,
- prosté informace o událostech (většina novinových článků, televizní a rozhlasové zprávy, internetové servery),
- informace z archivů.

Sekundární zdroj je text, který **zpracovává jiné primární nebo sekundární zdroje a je tak na nich založen.** Zdroje tohoto typu se také neorientují pouze na sdělení informace, ale využívají je k vlastní argumentaci. Odborná písemná práce včetně té vaší bude například vždy textem sekundárním.

Uvedené odlišení vypadá na první pohled neprůstředně, **hranice mezi primárními a sekundárními zdroji je ale neurčitá a do značné míry je ovlivněna kontextem práce, kterou píšete.** Například když bude téma práce znít „Pojem evropanství v díle Tomáše G. Masaryka“, budou jeho knihy pro vás primárními zdroji, když budete psát práci „Evropská identita: mýtus či skutečnost“, jsou tyto knihy sekundárními zdroji. Rozdělení nijak nesouvisí s nosičem informace, například kniha může být primárním i sekundárním zdrojem. Stejně tak se nelze řídit původcem informace. Zdroje vydané Evropskou komisí většinou patří mezi primární, tato instituce ale publikuje též například odborné studie analyzující současné problémy, které jednoznačně řadíme do zdrojů sekundárních. Ve většině případů však nečiní v praxi rozdíl obtíže, poznáte ho intuicí.

Je vůbec rozlišování na primární a sekundární zdroje pro odborný text důležité? Samozřejmě ano, zejména proto, že **je dobré brát ohledy na specifika obou druhů zdrojů. Primární materiály poskytují informaci v původní nezkreslené podobě.** Jestliže budu chtít analyzovat smlouvu o neútočení mezi Německem a Sovětským svazem, bude výhodnější sehnat si její text, než se spoléhat na informace „z druhé ruky“. **Sekundární zdroje jsou však**

také důležité, zakotvují vaši práci v současném vědění, je dobré uvědomit si, co napsal o té samé věci někdo jiný. U příkladu se smlouvou by vypadalo zvláště, kdybyste použili pouze její zmiňovaný text a přehlédli, že na stejné téma vyšel před půl rokem podrobný článek v časopise „Dějiny a současnost“. Ideálním východiskem v této situaci je prostudovat sekundární zdroje, nějak se k nim postavit a dojít na základě analýzy primárních zdrojů ke svým vlastním závěrům.

Neexistuje žádný předpis, který by určoval, jaký poměr primárních a sekundárních zdrojů má v odborné práci být, vždy to závisí na tématu a zvolených metodách. Po mém soudu však najdeme jen velmi málo situací, kdy bude text založen pouze na primárních zdrojích. Znamenalo by to totiž, že se věcí dosud nikdo nezabýval a ani ji není možné zakotvit v předchozím výzkumu, což si dovedu představit stěží. Výjimkou nejsou ani naprosto aktuální věci: Pokud budete psát odbornou práci na téma výsledků voleb do Evropského parlamentu týden po jejich konání, vždy můžete v části textu diskutovat otázky založené na literatuře, například ohledně druhů voleb a volebních systémů nebo sekundární analýzy voleb předchozích. Naopak dobře představitelné jsou práce, které používají jen minimum nebo žádné primární zdroje a odkazují pouze na zdroje sekundární. **Neplatí tedy, že by sekundární zdroje byly jaksi méněcenné.** Svůj vlastní pohled na věc vyjádříte i s jejich pomocí, musí to ale být zdroje kvalitní a vhodně použité.

4.1.2 Formy zdrojů

4.1.2.1 *Knihy*

Knihy zůstávají ve většině oblastí lidské činnosti základním zdrojem poznání, v sociálních vědách to platí zvláště. Kniha jako rozsáhlý textový útvar obsahuje obvykle široké spektrum informací, do jisté míry lze očekávat též dostatečnou kvalitu, neboť napsání publikace vyžaduje značné množství času a úsilí a těmito veličinami osoby neschopné nechtějí plýtvat.

Zároveň je s knhami spojeno několik nevýhod. V českých knihovnách se s ohledem na jejich (ne)vybavenost bohužel obvykle budete muset omezit na publikace české provenience, zahraničních titulů je zde limitovaný počet a určitě tam nebudou všechny, které byste zvláště pro specializovaná témata mohli využít. Zadruhé, napsání a vydání knihy trvá delší dobu, a proto knihy nemohou postihnout nejnovější události. Často se také stává, že kniha napsaná na základě jedné situace je již v době vydání zastaralá. Některá menšinová témata nemusejí být knižně dosud zpracována, pak je třeba obrátit se na jiné druhy zdrojů. Knihy ale vždy mohou sloužit jako podklad pro obecná teoretická východiska.

4.1.2.2 Odborné časopisy

Ve světě jsou vydávány desetitisíce vědeckých časopisů, v ČR minimálně stovky. V akademické komunitě se s trochou nadsázky říká, že přiznání existence nového vědního oboru je spojeno se vznikem specializovaného časopisu, který se jím zabývá. Za takového stavu je zřejmé, že **odborné časopisy poskytují téměř nevyčerpatelný informační zdroj. Časopisy mají odlišné charakteristiky, například jsou rozlišovány dle:**

- **Šíře záběru:** Snad žádný odborný časopis se nezaměřuje na vše ve smyslu, že by řešil přírodní i společenské vědy dohromady. U přírodních věd jsou časopisy, jako je například Nature nebo Science, které pokrývají celé spektrum oborů, v sociálních vědách není zvykem ani to. Zde je nejvyšší „úrovň“ časopis publikující příspěvky související s jedním oborem, například právem (Právník, Modern Law Review) nebo politologií (Politologický časopis, Political Studies). V rámci oboru pak vychází časopisy s užším zaměřením, třeba na občanské právo (Právní fórum), ale též jen na jeho určitou část (Journal of Intellectual Property Law). Specializace nemá limity, kupříkladu existuje časopis, který se soustředí pouze na práce mladých badatelů věnující se problémům evropské integrace (Journal for Contemporary European Research).
- **Orientace na teorii/praxi:** Některé časopisy publikují delší články, obvykle s teoretickým či obecnějším přesahem (v právu Právník, v politologii Mezinárodní vztahy). Jiné se naopak soustředí na aktuálnější dění, které chtějí odborně okomentovat, články jsou pak kratší a většinou praktičtěji zaměřené (v právu Právní rozhledy, v politologii Mezinárodní politika).
- **Aktuálnost obsahu:** Odstup mezi napsáním článku a jeho publikací je důležitým faktorem. V mnoha časopisech mají obsah zaplněný dlouho dopředu, určitou dobu trvá recenzní řízení, je nutné texty přepisovat dle připomínek redaktora a recenzentů. Především v zahraničí není výjimkou, že od prvního odevzdání článku k jeho vydání uplynou dva roky. Poté již mohou nastat obtíže zmiňované výše u knih. Částečně se faktor aktuálnosti překrývá s předchozí kategorií. Časopisy teoretičtěji zaměřené mají obvykle odstup delší než ty orientované na aktuální dění.
- **Dostupnost:** Velmi se liší fyzická dostupnost jednotlivých časopisů. Česky psané najdete samozřejmě v knihovnách, naopak zahraniční se v tištěné verzi v ČR vyskytují jen velmi omezeně. Mnoho časopisů našťástí je dnes volně dostupných na internetu a pravým darem z nebes jsou elektronické informační databáze (viz dále).

Bez použití vědeckých časopisů je v současnosti psaní odborných prací nepředstavitelné. Výmluva, že nějaké téma nebylo nikdy pokryto, nemůže

s ohledem na širší nabídky úspěš. Otázkou není, zda nějaký článek o požadované problematice existuje, ale kde se nachází a jak se k němu dostat. Více o těchto záležitostech se dozvíte v dalších částech této kapitoly.

4.1.2.3 *Working papery, příspěvky z konferencí*

Výzkum je záležitost dlouhodobá a systematická. Málokdy se stane, že by vědce něco náhle napadlo, během pár dní napsal a odevzdal text a po pár týdnech se těšil z vytištěného článku. Je nutné shromažďovat data, hledat (často slepé) uličky a především získat zpětnou vazbu při vývoji konečné verze textu. Ten, jako finální výsledek svého výzkumného projektu, většinou zveřejníte jako knihu nebo článek v odborném časopise.

Postupné výsledky výzkumu musíte konfrontovat ve vědeckém prostředí, abyste mohli získat již zmíněnou zpětnou vazbu. Jednou z možností je reflexe v rámci vnitřního kolektivu, daleko efektivnější je reakce od vnějších, s vaší osobou nijak nespojených osob. **Tu můžete získat představením svých aktuálních závěrů na vědeckých konferencích nebo publikovat v tzv. working paperech** (volně přeloženo jako pracovní verze textu). Working paper je text, který je zveřejněn nejčastěji na internetu⁴⁸⁾ a obsahuje ne zcela konečnou verzi vaší práce. Kdokoliv vám může zaslat k němu připomínky, aby mohla být finální verze textu dovedena k dokonalosti. Podobně fungují rovněž záznamy z konferencí a různých workshopů. V některých working paperech autor vyjadřuje skutečně počáteční nápady a jde mu hlavně o komentáře ostatních, pak v nich může být například i žádost, aby nebyly citovány.⁴⁹⁾ U většiny z nich jde ale již o pokročilé verze textu a lze je pokládat za plnohodnotné a velmi snadno přístupné zdroje pro vaše práce. Working papery jsou obvykle koncentrovány podobně jako časopisy dle oborů a zaštiťovány vědeckými pracovišti nebo vysokými školami, například soupis working paperů souvisejících tématicky s evropskou integrací poskytuje služba European Research Papers Archive (<http://eiop.or.at/erpa/>).

4.1.3 Internet jako zdroj

V době lineární informační expanze elektronických zdrojů se mnoho studentů domnívá, že pro získání zdrojů pro jejich písemnou práci již není potřeba nic jiného než 30 minut na počítači připojenému k internetu a pár dobře zvolených klíčových slov ve vyhledávači. Bohužel tak jednoduché to stále není. Odhléd-

⁴⁸⁾ Internet zajišťuje aktuálnost, není třeba čekat mnoho měsíců či let jako například u odborných časopisů.

⁴⁹⁾ Obyčejně jako „Preliminary draft: Please do not cite“ nebo „To be cited only with the permission of the author“ atd.

něme teď od hrozby, která byla popsána hned na počátku publikace (tedy úplný plagiatismus ze zdrojů typu <http://www.seminarky.cz>). **Internet může být pro vědecký výzkum dobrý** (mnohdy dokonce nepostradatelný) **sluha, ale vy musíte být jeho ještě lepším pánem**, jinak se řítíte do katastrofy.

Hlavním problémem internetu, jenž naneštěstí stále přetrvává, **je kvalita informací**, které je obyčejný uživatel neznalý postupů efektivního vyhledávání zdrojů schopen najít. Pro odbornou práci potřebujete materiály, které mají určitou úroveň, nikoliv neověřené stránky. Takových je ovšem většina, což dokládají i mé zkušenosti se studenty odevzdávanými pracemi.

Co tedy není z internetu vhodné ve vědecké práci citovat?

- **Neověřené stránky ostatních studentů či různé „výpomocné“ servery:** Jejich použití vede často pouze k plagiatismu. Nezapomeňte, že když převeźmete text, jenž byl předtím bez přiznání citace převzat z jiného zdroje, dopouštíte se plagiatismu i vy, byť možná nevědomky.
- **Encyklopedie a různé chronologické či výčtové přehledy:** Jestliže dostanete zadáno nějaké téma pro odbornou práci, obecné informace z těchto zdrojů asi nebudou dostatečné, mohou ale sloužit jako prameny pro uvedení do problematiky, pokud o ní nic nevíte (viz dále). To platí i pro „studnice vědomostí“ typu wikipedie, zvláště v české verzi.
- **Informace, u nichž nelze dohledat jejich zdroj:** Do této kategorie bohužel patří hodně na internetu nacházejících se stránek. Důsledek je stejný jako u odrážky č. 1. Je na vašem posouzení, zda autor na stránce uvedeného textu či dat je mohl napsat sám či jej jen odněkud okopíroval.

Co naopak můžeme na internetu najít a je to pro naši práci přínosem?

- **Primární dokumenty:** Právní předpisy, judikáty, dokumenty státních i mezinárodních institucí jsou běžně k dispozici online a nelze pochybovat o jejich autentičnosti. Například pokud něco pochází ze stránek Úřadu vlády ČR nebo Evropského parlamentu, lze to pokládat za informaci potvrzenou.
- **Primární data:** Státní správa a samospráva, stejně jako firmy a nevládní organizace vydávají množství údajů a statistik, které jsou volně dostupné, rovněž v tomto případě se nemusíte většinou bát o jejich důvěryhodnost.
- **Archivní zdroje:** V dnešní době jsou na internetu v digitalizované formě již celé archívy primárních dat. Pro příklad toho, co je v současnosti možné, se podívejte na stránku <http://www.ena.lu>. Najdete zde snad všechny dokumenty vážící se k vývoji evropské integrace od roku 1951,

ale též ohromné množství zvukových, fotografických nebo filmových záznamů, rozhovorů s pamětníky či třeba dobových kreslených vtipů.

- **Databáze vědeckých textů:** Jedná se o již diskutované working papy, příspěvky z konferencí či celé elektronické knihy. Většinou jsou zveřejňovány ve formátu Adobe Acrobat (PDF), což znamená, že texty vypadají a jsou zpřístupněny ve formě tištěné verze.

Co stojí na pomezí:

- **Specializované internetové servery:** V některých oborech fungují weby zaměřené na danou profesní skupinu. Příkladem jsou servery s právní tematikou jako <http://www.ipravnik.cz> nebo <http://www.epravovo.cz>. Obsahují stručné osvětové články, texty rozsudků a jejich komentáře, právní předpisy, praktické právní rady, obsahy právních časopisů nebo třeba právně zaměřený monitoring tisku. Jde tedy o dobrý zdroj primárních materiálů, nikoliv však vědeckých textů.
- **Blogy a jiné podobné útvary:** V současnosti stále více se rozmáhající forma komunikace. Většina z nich je pro psaní nepoužitelná, ale některé jsou odborně zaměřené a najdete na nich nečekané množství zajímavých myšlenek, které můžete citovat, především ale rozšíří vaše obzory a třeba je využijete jako pobídku k výběru zajímavých témat. Autoři na blozích publikují předběžné informace ze svých výzkumů, komentují aktuální události v oboru, pod většinou příspěvků probíhají žhavé a poutavé diskuze. Například v právním prostředí mezi nejzajímavější blogy patří v zahraničí Balkinization (<http://balkin.blogspot.com/>) nebo Opinio Juris (<http://opiniojuris.org/>), v ČR Jiné právo (<http://jinepravo.blogspot.com/>).

Obecně lze prohlásit, a vyplývá to ostatně též z důležitosti knih a odborných časopisů pro vědeckou práci, **že text založený pouze na internetových zdrojích nebude s největší pravděpodobností splňovat podmínky pro kvalitní práci. Zvláště to platí tehdy, jestliže se spolehnete na čerpání jen z českého internetu.** Snad jedinou představitelnou výjimkou by mohlo být téma z natolik žhavé současnosti, že ještě není v papírové podobě zpracováno. Je ale otázka, nakolik je v takových případech vůbec možné mluvit o odborné práci. Upozorňuji, že častá taktika studentů, kteří formálně citují několik učebnic nebo obecných publikací a ve zbytku práce spoléhají na internet, není dostatečná.

4.1.4 Jak zhodnotit kvalitu zdroje

Pro odbornou práci je nezbytné používat pouze kvalitní zdroje vědeckého charakteru. Již jsem varoval před materiály, které neplní podmínku odbornosti na první pohled, ty do vašich prací patří jen zcela výjimečně a jejich

zařazení musíte dobře zdůvodnit. Také mezi odbornými texty se ale vyskytují rozdíly, pak lze zvážit následující kritéria:

- **Původ:** Některá nakladatelství a časopisy mají větší prestiž než jiné. Texty v nich vydávané procházejí důkladnými externími recenzemi, pracují na nich skupiny korektorů a redaktorů. Kniha vydaná v Cambridge University Press bude s velkou pravděpodobností dostatečně vhodná k ocitování. U working paperu z neznámé univerzity je třeba být opatrnější, stále se ovšem logicky může jednat o kvalitní text.
- **Autor:** Pro svou práci určitě budete chtít využívat zdroje napsané někým, kdo je na danou věc odborníkem. Když kvality někoho znáte osobně, máte vyhráno, jestliže ne, existuje stále několik pomocných vodítek. Napsala například daná osoba více publikací zabývajících se vámi požadovanou oblastí? Je v dané věci citována jinými autory? Publikuje v dobrých nakladatelstvích a časopisech? Čím vícekrát odpovíte ano na uvedené otázky, tím vyšší pravděpodobnost, že autor zdroje je autoritou na pokrývanou problematiku. Naopak indikátor počtu nebo hodnoty akademických titulů vám toho mnoho nenapoví.
- **Stáří:** Rok vydání zdroje je důležitým hlediskem. Zvláště v oblastech, kde dochází k rychlému posunu vědění, není možné spoléhat (jen) na neaktuální zdroje, tvrzení v nich uvedená již mohou být zastaralá. U témat se vztahem k minulosti jsou však samozřejmě dobové zdroje nepostradatelné (když budete psát o politickém systému Rakouska-Uherska, měli byste používat též materiály z té doby) nebo dřívější datum vydání není na škodu (kniha o středověkém malířství z roku 1952 může být jistě velkým přínosem). Nad těmito záležitostmi není třeba příliš přemýšlet, použijte intuici. Pamatujte však, že klíčovým faktorem zůstává kvalita zdroje, kniha o česko-německých vztazích z roku 2005 může být daleko cennější a užitečnější než titul s obdobným obsahem z roku 2009.

4.2 Metody nalezení zdrojů pro výzkum: základy heuristiky

Existuje několik způsobů, jak můžete začít hledat výše uvedené zdroje (knihy, články z odborných časopisů, internetové stránky) **potřebné pro váš výzkum**. Každá z nich má své výhody a nevýhody. Dopředu si uvědomte, že **ne každý text, který pro svůj výzkum naleznete, bude automaticky vhodný pro použití**. Některé z nich nebudou dostatečně kvalitní, případně se nemusí zcela protínat s tématem, kterému se chcete věnovat. Proto **není dobrou**

volbou pokoušet se využít vše, co se vám dostane do rukou, jinak se stane, že zdroje budou řídit vás, místo aby tomu bylo naopak. V případě autora řízeného zdroji následně obvykle práce nedává smysl a hrozí syndrom koláže či souboru nesouvisejících faktů (viz podkapitola 8.7). **Nalezené materiály je třeba analyzovat a zpracovat. Mnohdy není třeba číst celý text**, stačí se podívat na obsah, shrnutí (abstrakt), knihu či článek prolistovat. Teprve až zjistíte, že zdroj je skutečně pro váš záměr velmi vhodný, pusťte se do podrobnějšího zpracování, jinak ho odložte a neztrácejte s ním čas, vrátit se k němu můžete vždy.

4.2.1 Máte základní informace

Pokud o zadaném nebo vybraném tématu nevíte vůbec nic, není dobré se okamžitě vrhnout na vědecké, specializované texty. V lepším případě vás takové zdroje zmatou, protože jim nebudete rozumět a celá problematika by se vám mohla znechutit. Stejná diagnóza může vést k horší variantě, totiž že materiály nepochopíte, nezpracujete a v konečném důsledku bude kvalita práce velmi nízká.

Potřebujete jednoduše vytvořit základy, na kterých můžete dále stavět, jinak řečeno, **načrpat** v úvodní kapitole diskutované **obecně známé informace**. Například pokud chcete (máte) psát delší seminární práci o roli Komise při vyjednávání rozvojového kola z Douhá, neobejdete se bez výchozích znalostí o pravomocích Komise v realizaci společné obchodní politiky EU či pochopení cílů a průběhu kola z Douhá. V takových případech **doporučuji začít s učebnicemi, encyklopediemi** (včetně wikipedie), **různými přehledy či základními informačními internetovými zdroji**. Zde se dozvíte fakta potřebná pro postoupení na vyšší odbornou úroveň požadovanou ke psaní.

K předchozímu postupu je nezbytné dodat jedno upozornění. Jeho cílem je získat obecně známé informace, **je to pouze odraz k dalšímu psaní, nejedná se o psaní samotné.** Jak již bylo řečeno, text složený pouze z obecně známých informací nemůže splnit podmínky kladené na odborný text. Opět si vypomohu praxí studentů. Když se vrátím k tématu z předchozího odstavce, mnoho z nich by 70 % textu věnovalo právě informacím o pravomocích Komise a popisu cílů kola z Douhá získaných z obecných zdrojů a pak by na pár stranách analyzovalo úlohu Komise v něm. Poměr by ale měl být přesně obrácený. Chyba je ve špatném rozlišování mezi informativními a vědeckými zdroji. Odborný text by měl vycházet a odkazovat především na ty druhé.

4.2.2 Obecné vyhledávání versus metoda kaskády z jiných zdrojů

Po získání základních informací nutných pro vaše pochopení základů problematiky stojíte podobně jako kreslená postavička z titulků filmu o Básnících

před další překážkou: musíte nalézt kvalitní zdroje pro svou práci. Existují dvě obecné možnosti, jak k celé věci přistoupit. První je vyhledávání **naslepo: zadáváním požadovaných údajů do vyhledávacích oken** katalogů knihoven, internetových vyhledávačů či různorodých databází. Následně vyhodnotíte výsledky a budete doufat, že ve vaší síti uvíznou použitelné zdroje.

Druhou možnost nazývám pracovně **metodou kaskády z jiných zdrojů**. Východiskem je již mnohokrát zdůrazňovaná skutečnost, že **vědecké práce zásadně citují jiné zdroje**. Je asi logické, že citovány budou zdroje, **které nějak souvisí s tématem, jímž se jeho autor zabývá**. Toho můžete využít. Máte psát o již shora zmíněné roli Komise při vyjednávání rozvojového kola z Douhá. Po nastudování základních informací naleznete za použití v počátku podkapitoly diskutované metody vhodný odborný text o dané problematice a **podíváte se, kterou další literaturu či jiné zdroje tato publikace cituje**. S velkou pravděpodobností hraničící s jistotou budou tyto citované publikace zajímavé též pro vás a vy tak bez větší námahy získáte přesné citace, které vyhledáte snadněji než s použitím obecného vyhledávání. Navíc se autor obvykle k citovaným zdrojům bude nějak stavět (pamatujete na návodové značky?), používat je v jistých souvislostech, takže vás do jisté míry nasměruje rovněž co se týče obsahu materiálů. Nově nalezené publikace znovu budou citovat zase další materiály a vy tak můžete rozmotávat klubíčko a postupně objevovat nekonečný počet zdrojů, které budou mít bližší či vzdálenější souvislost s diskutovaným problémem.

Popisovaným způsobem postupují také vědci. Jestliže zjistí, že v rámci jimi pokrývané problematiky je často citován některý článek nebo kniha, tak si ji pořídí, aby jim daný názor neunikl, potažmo se nezabývali něčím, co napsal někdo před nimi. Existují dokonce elektronické databáze, které shromažďují údaje pouze o tom, kolikrát byl který text citován a kde a tak vzájemně ukáží vazby mezi články v rámci jednotlivých témat.⁵⁰⁾ **Využíváním metody kaskády si do jisté míry ulehčíte práci, protože budete rovnou pracovat se skutečně relevantními zdroji** (nekvalitní odborníci necitují), nemusíte se probírat neužitečným balastem, který byste jinak přečetli (nebo alespoň prolistovali), ale již jej nevyužili.

V praxi budete pravděpodobně kombinovat oba přístupy: kaskádu i obecné vyhledávání. V další části podkapitoly se podíváme na aplikaci vyhledávacích metod v hlavních místech, kde je možné informace o zdrojích či přímo jejich plné texty získat. Ve všech případech využijete jak metodu kaskády (znáte pak přesný zdroj), tak obecného vyhledávání.

⁵⁰⁾ Takovou databázi je například Web of Science (ISI Web of Knowledge), dostupná na adrese <http://isiknowledge.com> (jedná se o databázi dostupnou pouze v rámci univerzitních počítačových sítí, viz dále).

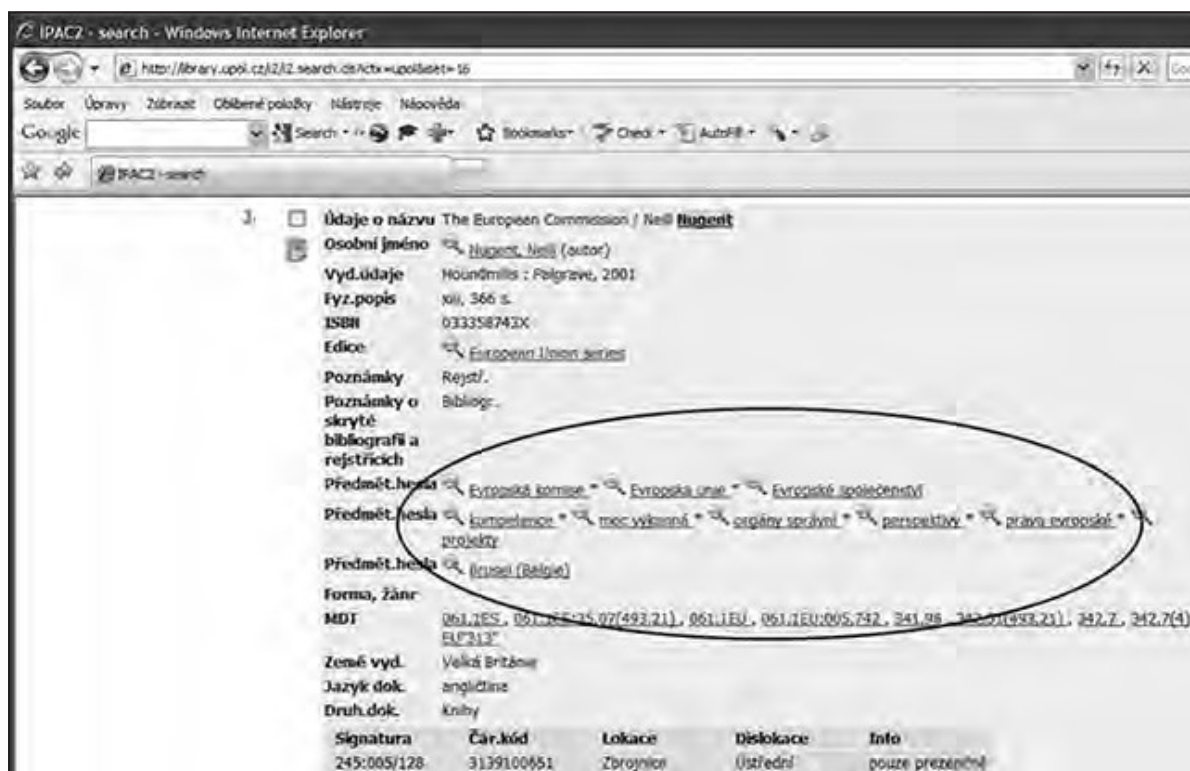
4.2.3 Vyhledávání v knihovně

Dříve základní a vlastně jediný přístup k získání zdrojů, který studenti neštěstí využívají stále méně, neboť kdo by se přece dnes obtěžoval do knihovny a tam listoval zasmrádlým papírem? Jednoduchým dotazem v kolokviálním testu jsem například zjistil, že téměř 20 % studentů na Právnické fakultě UP po prvním semestru stále nevědělo, kde se nachází fakultní knihovna. **Knihovny** však, ať se to komu líbí nebo ne, **zůstávají nepostradatelnými základnami vzdělanosti**. V knihovně **máte několik možností, jak dojít k požadovaným zdrojům, postup se liší podle toho, zda známe přesnou citaci**.

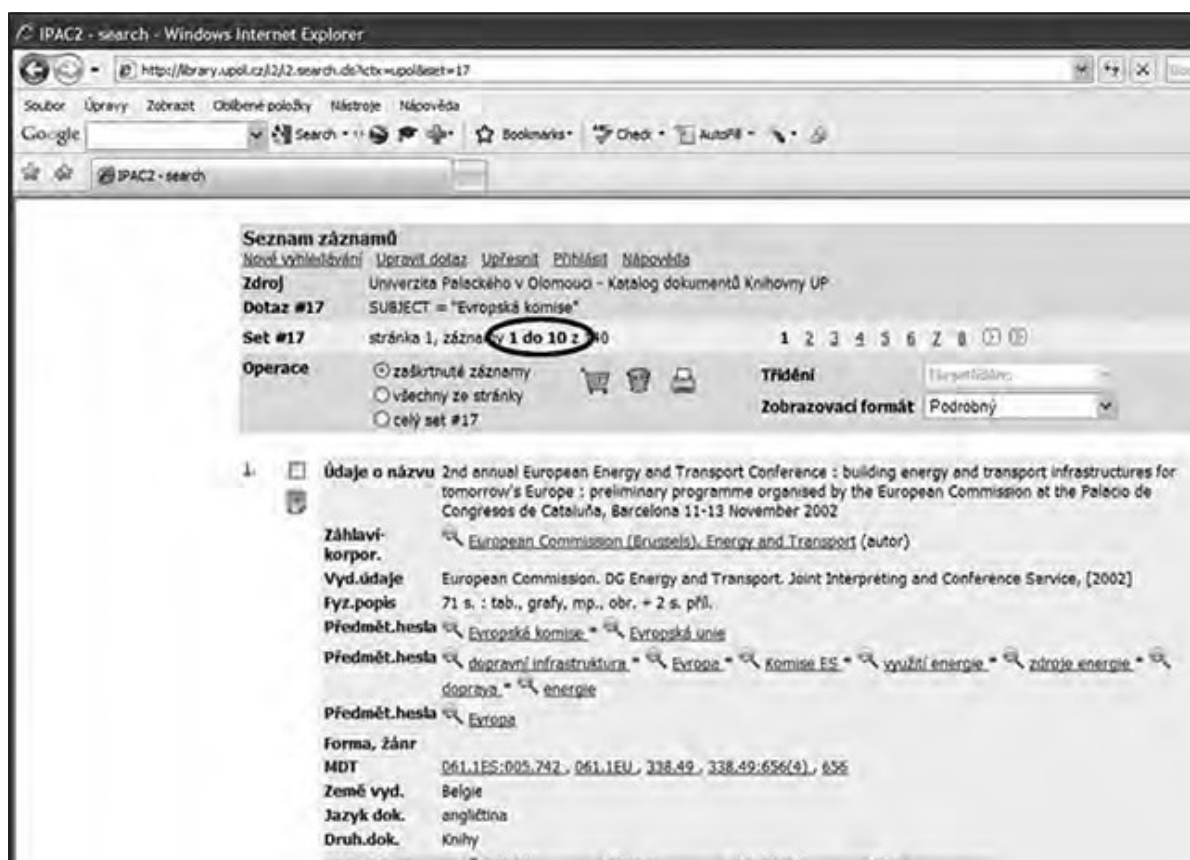
- **Ano, známe:** Každý student vysoké školy doufám umí vyhledat v katalogu požadovaný výtisk publikace, a ten si poté podle signatury najít na polici nebo si ho objednat u výpůjčního pultu. Stejně postupujete u prezenčně dostupných časopisů: buď najdete článek přímo ve vystaveném časopise (obvykle aktuální ročníky), nebo požádáte knihovníka o přinesení příslušného ročníku.
- **Ne, neznám:** V tomto případě nehledáte přesně určenou položku, ale literaturu vážící se k určitému široce či úzce vymezenému tématu. Nejvhodnější je v takovém případě využít služeb katalogu. Knihám a článkům v něm obsažených jsou přiřazena klíčová slova (někdy také zvaná předmětová hesla), která se snaží co nejlépe vystihnout obsah publikací. Můžete tak vyhledat třeba všechny texty týkající se Evropské komise, které knihovna vlastní. Je to lepší způsob než vyhledávání v názvech knih, je totiž logické, že může existovat kniha, která se obsáhle věnuje Komisi, aniž by tento termín nutně musel být uveden v titulu knihy. Podívejte se na obrázek, jak vypadá plný katalogový záznam o knize.

Předmětová hesla popisující danou knihu jsou označena. Dejme tomu, že chcete identifikovat další položky spojené s předmětovým heslem „Evropská komise“, stačí na něj kliknout a získáte výsledky. Z obrázku 3 je zřejmé, že knihovna UP v Olomouci vlastní 140 kusů publikací odpovídajících požadavku (označeno), je již jen na vás, které z nich se budou hodit pro vaši práci a které budete považovat za dostatečně kvalitní.

O něco méně přesnou variantou předchozího postupu, která je ale na druhou stranu zábavnější, je **procházení samotných regálů knihovny**. Prezenčně dostupné tituly jsou obvykle přidělovány do polic dle svého obsahu, takže když chcete psát práci týkající se Rakouska-Uherska, není nic snadnějšího než najít část knihovny obsahující regál pod hlavičkou například „Moderní dějiny 1789–1914“, kontrolovat názvy knih na hřbetech a ty publikace, co vás zaujmou, si prolistovat, pročíst nebo z nich udělat poznámky. Metoda to není

Obrázek 2: Záznam o knize v elektronickém knihovním katalogu

Obrázek 3: Seznam záznamů v elektronickém knihovním katalogu

příliš efektivní, jestliže požadujete rychlé nalezení zdrojů, protože v knihách je tolik poutavých věcí, že si obvykle vyberete a začnete číst něco, co vůbec nesouvisí s vaším tématem (místo Rakouska-Uherska třeba japonsko-ruská válka) a strávíte v knihovně mnoho hodin, aniž byste se nějak posunuli dál. Z vlastní zkušenosti ale mohu říci, že jedny z nejzapamatovatelnějších dní, které jsem kdy v knihovnách zažil, jsem strávil právě takto.

Listovat můžete též časopisy, ty prezenčně dostupné ale obvykle bývají obecněji zaměřené a vy procházením obsáhnete ještě širší pole působnosti než u tématicky roztríděných knih. Kompromisním řešením mohou být **soupisy článků, které byly v časopise otištěny v daný rok**. Tento seznam je zařazen buď v posledním čísle daného roku, nebo prvním čísle roku následujícího. Není nutné procházet obsahy každého čísla jednotlivě, postačí si prohlédnout seznam a učinit základní analýzu podle názvů článků (některé časopisy mají seznam i podle předmětových hesel). Vyhledání konkrétního textu je již pak otázkou okamžiku.

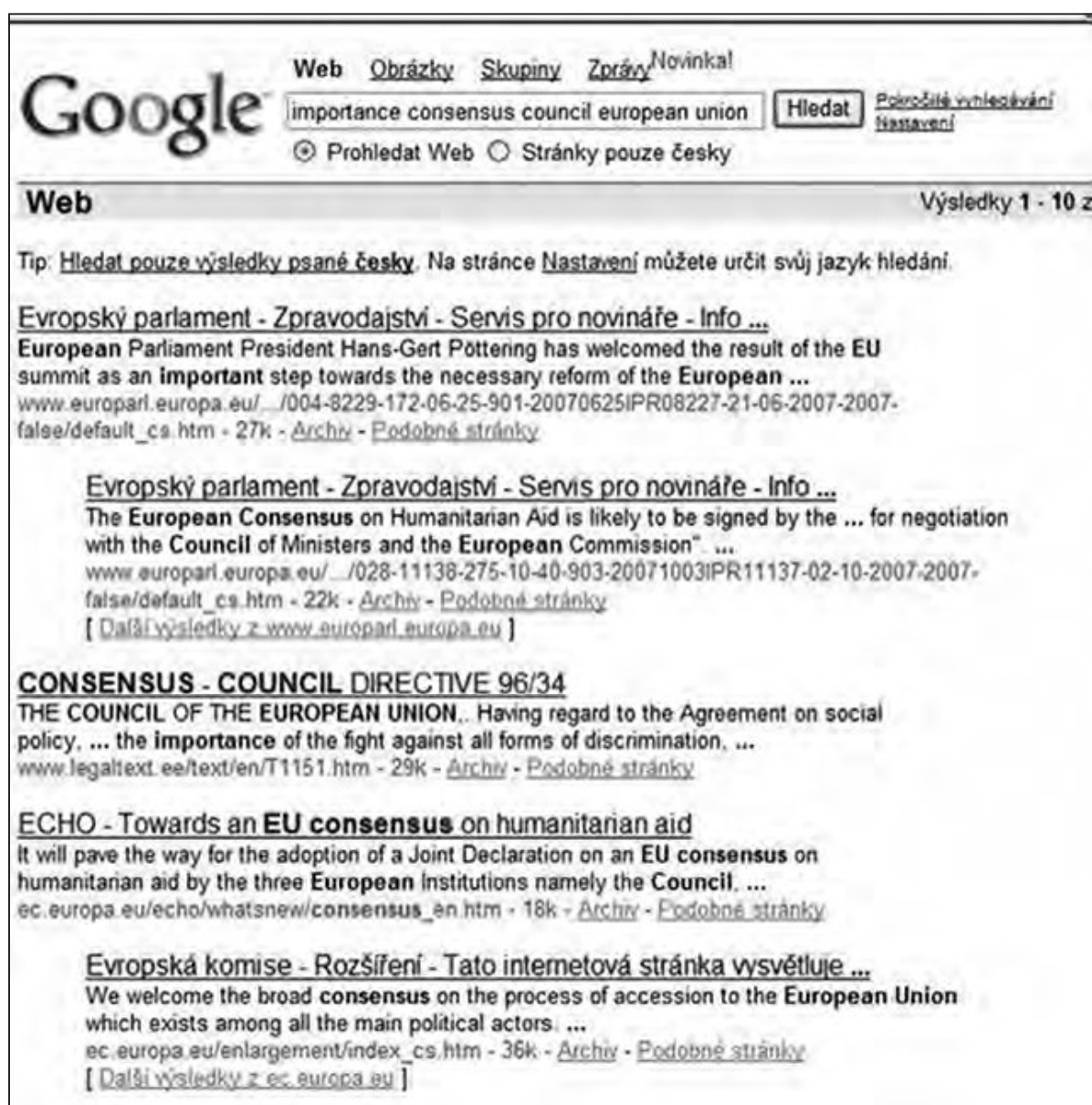
4.2.4 Google jako nástroj vyhledávání

Téměř všichni dnes považují Google málem za spásu vysokoškolského studenta. Podobně jako u internetu ale platí, že **pro ty, kteří vědí, jak ho využít, může být vyhledávač výborným nástrojem, pro neznalé spíše pastí**. V první řadě je třeba upozornit, že **ani Google přes téměř každodenní rozšiřování záběru neprohledává všechny stránky a informace, které jsou na internetu k dispozici**, zvláště je mimo jeho dosah tzv. hluboký (neviditelný) web.

U Googlu navíc velmi záleží (stejně jako u databází, viz dále), **jakým způsobem se zeptáte**. Na první pohled vypadá nabídka Googlu jednoduše, ale ve skutečnosti se jedná o vysoce sofistikovaný a robustní nástroj, který není jednoduché plně využít. **Prozkoumejme nejprve běžné hledání**. Dostali jste za úkol napsat seminární práci na téma „Důležitost konsenzu v Radě Evropské unie“.⁵¹⁾ Zadáte téma do vyhledávače a získáte výsledky podobné těm na obrázku 4.

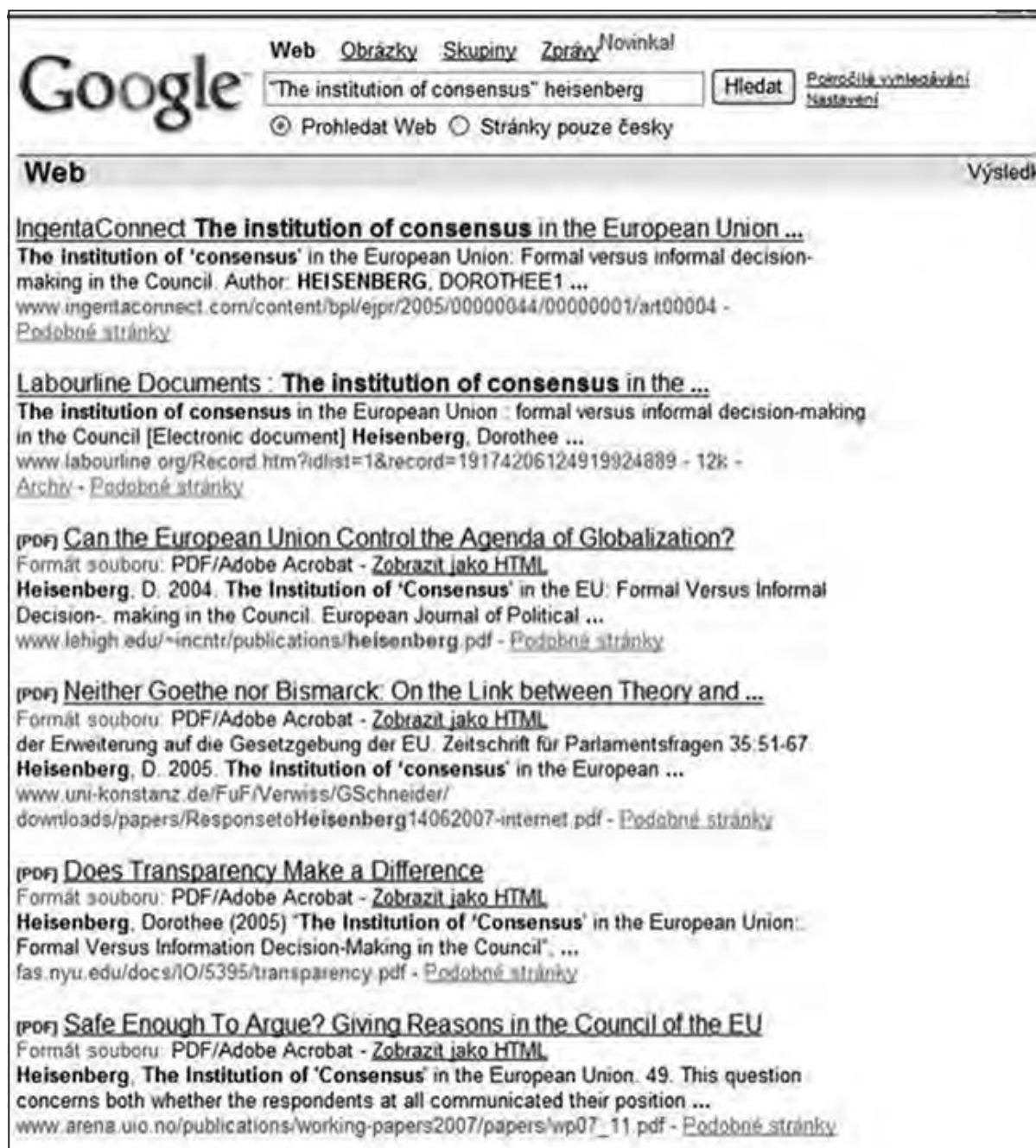
Již letmý pohled postačí ke zkonstatování, že ačkoliv nabídnuté stránky obsahující uvedená klíčová slova, nejedná se většinou ani o odborné zdroje. Po bližším zkoumání byste zjistili, že nejsou vhodné dokonce ani pro získání obecně známých informací. Způsobeno to je tím, že ani jedna z položek se jednoduše netýká zadané problematiky. Dejme ale tomu, že z jiného zdro-

⁵¹⁾ Upozorňuji, že velká část dále uvedených příkladů na využití internetu i elektronických informačních zdrojů je aplikovaná na anglický jazyk. Pravdou totiž je, že počet v češtině dostupných kvalitních informací na internetu je blízký nule, české internetové zdroje můžete obvykle využít pouze na onen základní výzkum k tématu, načerpání počátečních informací.

Obrázek 4: Výsledky vyhledávání v Googlu při zadání běžného dotazu

je či z předchozího obecného hledání víte, že existuje zdroj, který o otázce pojednává, v tomto případě článek Dorothee Heisenbergové nazvaný „The Institution of Consensus in the European Union: Formal versus Informal Decision-making in the Council“. Do okénka vyhledávače potom zadáte přesnou část z názvu tohoto článku (zde „The Institution of Consensus“) a dáte ji do uvozovek, čímž Googlu naznačíte, že chcete najít pouze takové stránky, na kterých se vyskytuje tato přesná vazba slov. To samozřejmě velmi významně omezí okruh výsledků. Aby bylo jasné, že chcete získat jen ty, které se týkají článku, za uvozovky napíšete jméno autorky – „Heisenberg“. Jak vidíte

Obrázek 5: Výsledky vyhledávání v Googlu při zadání specifického dotazu

ve výsledku (viz obrázek 5), rázem se na první místo dostaly zdroje, které citují uvedený článek a budou pravděpodobně daleko prospěšnější pro vaši práci než ony z předchozího seznamu.

V praxi tímto postupem kombinujete metodu kaskády a obecného hledání. Nevíte přesně, které zdroje citují vámi požadovaný zdroj a necháte proto práci na Googlu. Výhodou také je, že můžete pokrýt zdroje ča-

sově aktuální. Když totiž budete mít zdroj například z roku 2000, ten logicky může citovat pouze materiály staršího data a ty opět citují publikace jdoucí ještě více do minulosti. Google vám však prozradí, které texty citovaly zdroj je následně. Vyberete si ten nejnovější, třeba z roku 2008, podíváte se, co tento zdroj cituje, a pokračujete stále dokola, dokud nemáte k dispozici podle vás dostatečný počet podkladů pro vaši práci. Povšimněte si také, že většina odkazů na internetové zdroje v ukázce je v již několikrát zmíněném formátu PDF, což je též jistá indikace kvality zdroje. Málokdy jsou odborné texty uveřejňovány jako internetové stránky ve formátu HTML.

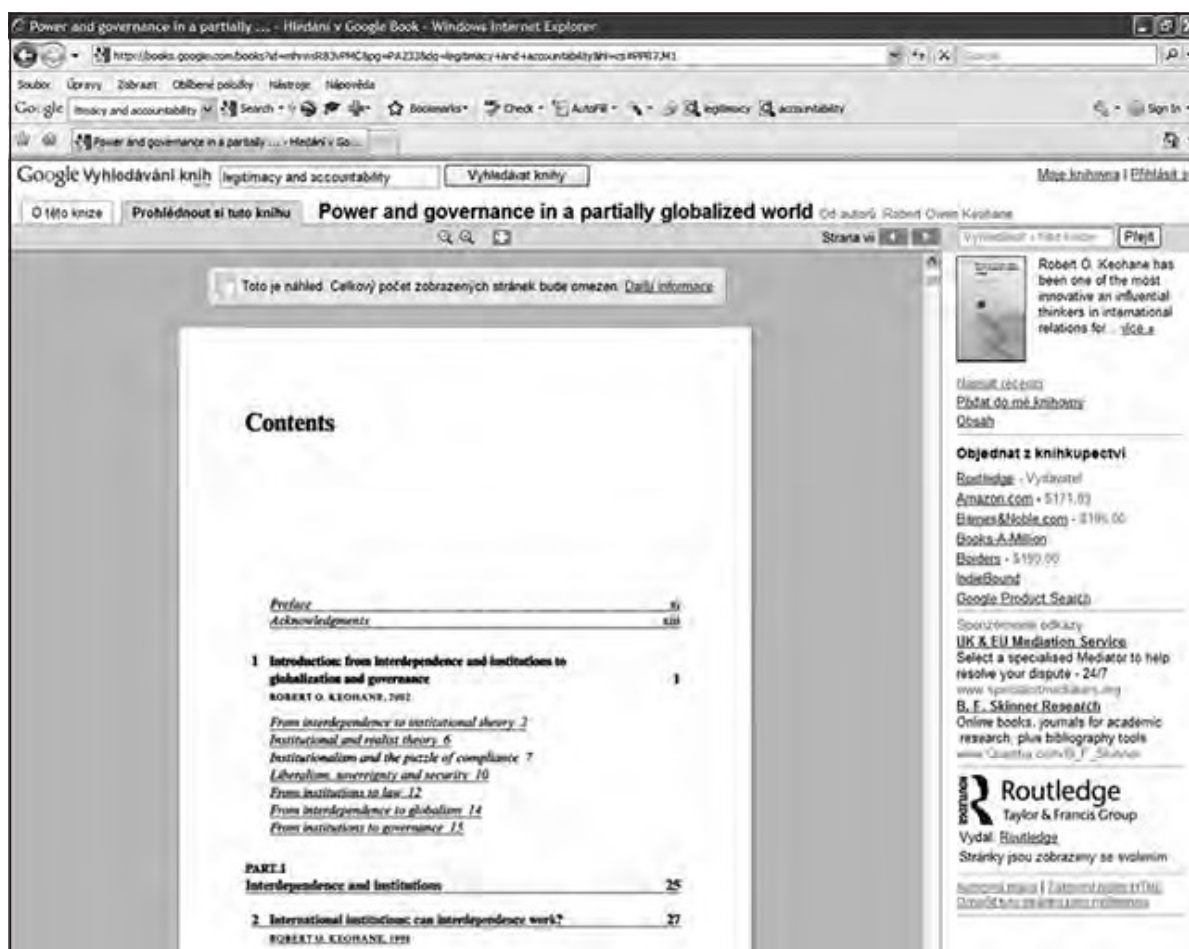
Kromě jednoduchého vyhledávání Google obsahuje též pokročilou verzi, kde můžete okruh prohledávaných informací zúžit třeba na konkrétní jazyk, formát (třeba právě PDF), zvýšit počet položek výsledků na jedné stránce na více než deset či další možnosti. Google nabízí také překládání stránek mezi mnoha jazyky, tento nástroj ale rozhodně nepovažujte za dokonalý, v tomto směru jsou počítače stále v počátcích i pro nejrozšířenější světové jazyky, natož pro globálně marginální a ještě složitou češtinu.

Google není pouze vyhledávačem, poskytuje široké spektrum dalších služeb. Některé z nich jsou přímo určeny pro vědeckou práci. Stručně zmíním dvě hlavní:

- **Google Books** (dostupné na <http://books.google.cz/>). Nástroj obsahuje texty velkého počtu knih včetně odborných, které jsou digitalizovány. Jestliže chcete zkonzultovat nějakou knihu (máte citaci), která není v knihovně, zkuste právě Google Books. Služba dovoluje dokonce obecné vyhledávání, takže bude prozkoumán výskyt vámi požadované fráze ve všech v databázi obsažených publikacích. Vše vypadá téměř dokonale, bohužel je zde několik nevýhod:
 - **Dostupnost:** Služba nezahrnuje zdaleka všechny kdy vydané knihy. Dominuje angličtina (česky psané stojí zcela mimo), ale i zde je to často tak, že zrovna ta publikace, o kterou se zajímáte, k dispozici není.
 - **Plné texty:** Google Books obsahuje plné texty knih, ale z logických důvodů (kdo by jinak za knihy platil) má oproti koupeným knihám jistá omezení. U některých publikací je možné nechat si zobrazit například pouze určité množství knihy (deset libovolných stran, dále vás program nepustí) nebo jste oprávněni procházet celou knihu, ale její určité části zůstávají skryté, takže vám třeba Google oznámí, že stránky 172 až 196 nejsou k dispozici. Obyčejně se uplatní Murphyho zákony stejně jako v předchozím bodě, tedy že když hledáte vybranou informaci nebo konkrétní stránku citace, bude se nacházet zrovna v části, která není zahrnuta.

- **Další využití:** I když jsou publikace digitalizovány a lze v nich vyhledávat, Google je ukazuje jako stránku tištěné knihy ve formě obrázku. Nemáte žádnou možnost si text zkopírovat, vytisknout nebo uložit pro další zpracování, jste oprávněni ho pouze číst. Dá se to obejít,⁵²⁾ ale k pohodlné práci se zdroji to má daleko.

Google Books je působivý nástroj, ale i když obsahuje hledanou knihu, je vhodný spíše k shlédnutí jejího podrobného obsahu na prvních stránkách (viz obrázek 6) nebo kontrolu informace z jiné citace. V současné podobě nedokáže nahradit reálné knihy a z důvodu ochrany autorských práv a zachování zisků vydavatelů to ani nelze v brzké budoucnosti očekávat.

Obrázek 6: Obsah knihy zobrazený ve službě Google Books

⁵²⁾ Tím nejprimitivnějším způsobem, tedy sejmutím obrazu monitoru pomocí klávesy Printscreen a následným zkopírováním a úpravou obrazu (ořezáním) v jiném programu.

- **Google Scholar** (<http://scholar.google.cz/>). Stránka vypadá a funguje jako běžný vyhledávač, ale omezuje okruh prohledávaných informací jen na zdroje vědeckého původu, zejména knihy, články z časopisů a working papery. Po zadání dotazu zobrazí výsledky srovnané podle citovanosti, u každé publikace se ukáže, kolikrát byla citována. Když na údaj kliknete, zobrazí se identifikační údaje o citujících publikacích. Jistě již každý rozpoznal kaskádu, kterou můžete procházet téměř donekonečna a zejména velmi rychle a pohodlně. Nevýhodou je, že Google Scholar prozatím neindexuje zdaleka všechny vědecké zdroje a neobsahuje plné texty publikací, pokud nejsou k dispozici někde na internetu. Druhá námitka je částečně zhojena alespoň tím, že nově jsou uvedeny odkazy na elektronickou informační databázi, ve které je plný text obsažen. Na příkladu dole vidíte seznam publikací, ve kterých byl citován uvedený článek D. Heisenbergové. Všimněte si rozdílu ve výsledcích oproti běžnému oknu vyhledávače (obrázek 7 proti obrázku 5).

Obrázek 7: Výsledky z kaskády při použití služby Google Scholar

4.3 Databáze a elektronické informační zdroje

V databázových programech nebo ve specializovaných neveřejných databázích na internetu je k dispozici ohromné množství informací, které jsou pravým rájem pro hledače zdrojů. Vždyť například databáze EBSCO obsahuje milióny článků, čítajících miliardy slov. Podobně jako u Googlu však též v těchto případech platí, že ohromující základna dat není automaticky zárukou použitelného výsledku. **Musíte vědět, co hledáte, kam se obrátit a jak dotaz podat.** První problém je určen tématem vaší práce, další budu řešit v druhé části podkapitoly a do třetího se pustím hned.

4.3.1 Vyhledávání v databázích

V objemech dat, které databáze uschovávají, **je naprosto klíčové vysvětlit počítači, co požadujete, aby vám mohl poskytnout správnou odpověď.** Přes určité pokroky v umělé inteligenci při hledání (ptáte se běžnou větou jako knihovníka) nejsou dosavadní výsledky této metody uspokojivé a postup při vyhledávání zůstává stejný jako na počátku informačního věku. Ačkoliv vyhledávací formuláře (interface) jsou u různých databází v detailech odlišné, vnitřní logika práce a jejich možnosti jsou víceméně shodné. Konkrétně jde o následující prvky:

- **Jednoduchý dotaz (simple search).** Skládá se z okénka stylu Googlu, do něj zadáte jedno slovo (například „ústava“, „policie“). Získáte následně všechny články, které slovo obsahují. Výhodou je jednoduchost dotazu, nevýhoda je také zřejmá, počet výsledků je obvykle neúnosný a i když je můžete srovnávat například podle data vydání nebo relevance, orientace v několika tisících výsledcích je složitá. Naopak vhodné to může být tehdy, když nehledáte něco obecného (třeba právě téma „ústava“), ale naopak velmi specifického, typicky příjmení osoby, které není příliš časté a váže se na jednu konkrétní věc. Jednoduchý dotaz lze zpřesnit v některých databázích omezením výběru, kdy zatrhnete v nabídce, kde by se mělo konkrétní slovo vyhledávat (například se omezíte jen na určitou část databáze).
- **Fráze.** Jedná se o kombinaci slov v přesném pořadí, kdy chcete, aby program vyhledal všechny články, které obsahují dané sousloví přesně tak, jak jste ho napsali. Počítači naznačíte přítomnost fráze jejím uvedením do uvozovek. Příklad jsem již uvedl výše u Googlu. Použití fráze velmi omezí (zpřesní) okruh odpovědí, nevýhodou je, že pokud učiníte chybu či je v textu článku v sousloví něco trochu jinak, zdroj vám unikne (databáze ho nenabídne). Například při vyhledávání termínu „Univerzita Palackého“ se vám nezobrazí texty obsahující „Palackého

univerzita“ nebo „Universita Palackého“. Je možné se hrozby částečně vyvarovat využíváním tzv. žolíkových znaků. „?“ nahrazuje jeden znak (například „Univer?ita Palackého“), „*“ skupinu více znaků nebo celé slovo (například Univer* Palack*“).⁵³⁾

- **Pokročilé vyhledávání (advanced search).** Tento postup umožňuje uživateli plně vytěžit potenciál databáze. Existují dvě varianty, jak ke složitějšímu vyhledávání přistupovat.
 - **Zúžení výběru.** Zadáte sice jednoduchý dotaz (jedno slovo nebo frázi), ale omezíte výběr v rámci jiných skutečností, například časově (jen články od 1998 do 2000), na určitý obor nebo přímo časopis; zaškrtnete, zda prohledávat celý text článků, jen názvy, jen autory, možností je obvykle poskytnuto velmi mnoho. Výhodou je, že vyhledávání je stále poměrně jednoduché a pochopitelné, pouze vybíráte myši z možností, nemusí se nic tvořit. Nevýhoda zní, že s každým zúžením výběru v rámci databáze se sice zužuje poskytovaný počet odpovědí, ale nikoliv na základě zpřesnění dotazu, ale zúžení základny, ze které je odpověď poskytnuta. Jinými slovy, dostanete sice místo 1000 výsledků 100, ale z celkového počtu miliónu záznamů jste jich prohledávali 20 tisíc. Jestliže však vymezíte výběr rozumně, v těchto 20 tisících záznamech bude většina výsledků, které byste získali z úplného vzorku.
 - **Možnost upřesnění v rámci dotazu.** Existuje druhá varianta, kdy neomezujete oblast výběru, ale naopak zpřesníte dotaz. Pro to se využívají tzv. booleovské operátory, které využívají logických vztahů mezi částmi dotazu. Ten se tak stává složitější, ale zároveň dovoluje velmi detailně vyjádřit vaše preference. Operátory se vkládají mezi jednotlivé části dotazu, mezi hlavní patří AND (vyhledají se texty, které obsahují všechna zadaná slova, zužuje se okruh odpovědí), OR (vyhledají se texty, které obsahují některé ze zadaných slov, rozšiřuje se okruh odpovědí) či NOT (vyloučí se texty, které obsahují jedno ze slov dotazu v kontextu, který není pro nás zajímavý). Existují též tzv. proximitní operátory (NEAR, BEFORE, AFTER) dovolující dotaz ještě zpřesnit. Databáze umožňují rovněž postupné aplikování booleovských operátorů vedoucí k zúžení i upřesnění dotazu.

⁵³⁾ Žolíky jsou využitelné obecně ve všech druzích vyhledávání. Některé databáze obsahují tzv. lemmatizátor, díky kterému databáze i bez žolíků poskytne odpovědi ve všech tvarech daného slova bez ohledu na tvar zadání.

4.3.2 Právní informační systémy

Právo pracuje se širokou škálou primárních dokumentů, jako jsou legislativní akty nebo judikatura. Jsou charakteristické svým velkým počtem, množstvím a různorodostí subjektů, které je vydávají. Zároveň jsou vzájemně provázány a velmi často se novelizují. **Pro málokterý obor jsou proto databáze natolik nepostradatelné jako pro právníky.** Český Ústavní soud ostatně přiznal v jednom ze svých rozsudků, že současný právní řád by bez pomoci elektronických systémů nebyl srozumitelný ani pro zkušené odborníky.⁵⁴⁾ Asi nejpopulárnějším programem je u nás ASPI, dále lze jmenovat Codexis, Beck-online nebo Lexgalaxy. Jelikož prostředí těchto programů i v nich obsažené informace jsou využitelné pouze pro jeden obor, nezapadá jejich vysvětlení do záměru této knihy. Odkazují alespoň na text, který podrobně problematiku zpracovává.⁵⁵⁾

4.3.3 Archívy českých novin

Pro mnoho prací **budete potřebovat faktické údaje o událostech kolem vás, nejlepším zdrojem v takových případech jsou noviny.** Naštěstí je na internetu k dispozici **archív plných textů všech článků, které vyšly v nejrozšířenějších českých novinách MF Dnes, a to od roku 1996** (včetně regionálních příloh). Služba je dostupná na adrese <http://www.newtonit.cz> a pro její využívání je pouze nutné se zaregistrovat, žádné poplatky nejsou vyžadovány. Pro vyhledávání jsou k dispozici veškeré možnosti složitého vyhledávání včetně booleovských a proximitních operátorů. Na internetu najdete v plném znění i další tisk, většinou je to ale s určitými omezeními (limitovaný časový rozsah do minulosti, přístup jen k některým článkům, poplatek, jen jednoduché vyhledávací prostředí atd.).

4.3.4 Elektronické informační zdroje

Elektronické informační zdroje (EIZ) jsou specializované databáze obsahující data vhodná pro odborné účely, použitelná samozřejmě též pro vysokoškolské studenty. Naprostá většina EIZ není dostupná zdarma, poplatky za jejich použití se pohybují v stovkách tisíc korun ročně. Naštěstí univerzity nebo ministerstvo školství zajišťují k mnoha z nich přístup nákupem hromadných licencí, takže jsou k dispozici všem členům akademické obce.

⁵⁴⁾ Nález Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. února 2007, bod 39 (získáno 30. června 2009 z databáze NALUS).

⁵⁵⁾ BARTOŇ, Michal. Zdroje informací o právu. In TOMOSZKOVÁ, Veronika, TOMOSZEK, Maxim (eds). *Kurz právnických dovedností*. Olomouc: Iuridica Olomucensis, 2008, s. 128-177.

Obrázek 8: Úvodní stránka přístupu k elektronickým informačním zdrojům na Univerzitě Palackého

Nese to s sebou jednu nevýhodu, totiž že **k přístupu buď potřebujete heslo** (obvyčejně vám ho vydá pracovnice knihovny), nebo **nejčastěji je ochrana zajištěna automatickou kontrolou IP adresy počítače. Databáze jsou tak dostupné pouze z počítačů přihlášených na internet v rámci sítě dané univerzity.** Musíte se tedy nacházet v počítačových učebnách, knihovně, jiných zařízeních univerzity, ale třeba též na vlastních počítačích na kolejích, někde také prostřednictvím WiFi. Naopak neúspěšní budou ti, kteří by chtěli do EIZ přistupovat z domova.

EIZ dělíme do mnoha kategorií, tři nejobecnější jsou:

- **Bibliografické zdroje:** Obsahují bibliografické záznamy o člancích, knihách, jejich shrnutích, citovatelnost, vzájemné provázání citacemi atd.
- **Plnotextové databáze:** Obsahují plné texty článků či jiných prací (i knih), většinou jsou zpřístupněny ve formě PDF (po vytištění dostanete naprosto stejný výsledek, jako kdybyste měli před sebou tištěnou verzi časopisu).
- **Faktografické zdroje:** Různé slovníky, adresáře, encyklopedie atd.

Základní adresa pro přístup k EIZ je <http://www.upol.cz/index.php?id=3205>,⁵⁶⁾ kde naleznete všechny dostupné databáze, včetně základních informací o nich, a jejich rozdělení podle oborů. V současnosti poskytuje například Univerzita Palackého přístup do více než 40 různých druhů databází (viz obrázek 8).

Další důležitou adresou je stránka <http://www.infozdroje.cz/>, která vám po identifikaci vaší IP adresy prozradí, do kterých databází máte přístup. Jak již bylo řečeno, obecně se musíte nacházet na počítači napojeném do počítačové sítě vaší univerzity.

4.3.4.1 Vyhledávání v EIZ: známe přesnou citaci

Jednou z možností, jak dojít k vytouženému zdroji (řekněme článku), je jeho **nalezení na základě přesné citace, kterou máme k dispozici**, například z metody kaskády. **Poté se dá dorazit k cíli tzv. procházením (browse)**, kdy postupujeme od výběru časopisu k příslušnému číslu a článku.

⁵⁶⁾ Platí pouze pro Univerzitu Palackého v Olomouci. Dále budou všechny úkony prováděny na počítači připojeném přes síť UP. Na jiných vysokých školách může být okruh dostupných EIZ jiný (horší i lepší), v zásadě vše ale funguje naprosto shodně.

The screenshot shows the Electronic Journals Library website. The header includes the title 'Electronic Journals Library' and 'National Library of the Czech Republic, Prague'. A sidebar on the left contains navigation links: 'Journals', 'by subject', 'by title', 'Search', 'quick Search', 'Contact', 'Contact address', and 'Suggest a journal'. The main content area is titled 'Fulltext Journals by Subject' and displays a table of subjects and their corresponding entry counts.

Subject	Entries
Agriculture, Forestry etc.	1693
Archaeology	387
Architecture, Civil Engineering	934
Art History	533
Biology	2903
Chemistry and Pharmacology	1791
Classical studies	179
Computer Science	1359
Economics	7730
Education	1474
Electrical Engineering, Measurement and Control Technology	830
Energy, environment protection, Nuclear Power Engineering	825
English, American Studies	614
Ethnic Sciences	816
General, Interdisciplinary	945
Geography	661
Geosciences	1222
German, Dutch and Scandinavian Studies	171
History	1919
History of Education	198
Information science and librarianship, Study of (ancient and medieval) manuscripts	933
Law	1997
Linguistics and Literary Studies	1264
Mathematics	1432
Mechanical Engineering	1334
Media resources and Communication sciences, Journalism	623
Medicine	9177
Musiology	350
Nature of Science, Research, Systems of Higher Education, Museum science	737
Philosophy	843
Physics	1733
Political Science	3805
Process Engineering, Biotechnology	526
Psychology	1521
Romance Studies	441
Sciences	595
Slavonic Studies	170
Sociology	2506
Sports Science	379
Technology	726
Theology and Religious Studies	906

The footer contains copyright information: '© 1997-2006 University Library of Regensburg', 'Last Change: 04/23/2006', and 'IP-address of your computer: 88.103.243.228'. It also features logos for the 'Federal Ministry of Education and Research' and 'DFG'.

Obrázek 9: Úvodní stránka Elektronické knihovny časopisů

Příklad:

Chcete získat a prostudovat následující článek: MANCINI, Federico. Europe: The Case for Statehood. *European Law Journal*, 1998, roč. 4, č. 1, s. 29–42. Nejprímější postup je následující:

- 1) Využijte nástroje **Elektronická knihovna časopisů** (ELJ: Electronics Journal Library), který vám prozradí, zda uvedený časopis je v databázích k dispozici. Nemusíte tedy procházet jednotlivé databáze jednu po druhé, tuto práci už někdo udělal za vás. Adresa služby je <http://rzblx1.uni-regensburg.de/ezeit/fl.phtml?bibid=NKP&colors=7&lang=en>⁵⁷⁾ Na obrázku 9 vidíte, že časopisy jsou rozřazeny podle tematiky, rychlejší cestou je ale využití okénka nalevo (quick Search), kam zadáte přímo název časopisu (European Law Journal). Stránka vám pomocí barevných puntíků jako na semaforu naznačí, zda je plný text článků z časopisu volně k dispozici (zelená na semaforu: volně na internetu, žlutá: dostupné pouze v rámci EIZ, červená: bohužel plný text časopisu není pro vás k dispozici).⁵⁸⁾ Klikněte na název časopisu European Law Journal (via EBSCO Host).
- 2) Dostanete se na stránku časopisu, na pravé straně vidíte, které ročníky jsou dostupné (obrázek 10), po kliknutí na ten, co hledáte (1998), se vám ukáží i čísla, vyberete to požadované (č. 1) a objeví se seznam článků.
- 3) Zvolíte podle názvu správný článek, kliknete na variantu v PDF a získáte celý text článku přesně ve stejném formátu, jako kdybyste měli k dispozici tištěnou verzi časopisu (obrázek 11). Soubor PDF si samozřejmě můžete buď vytisknout, nebo uložit pro další využití.

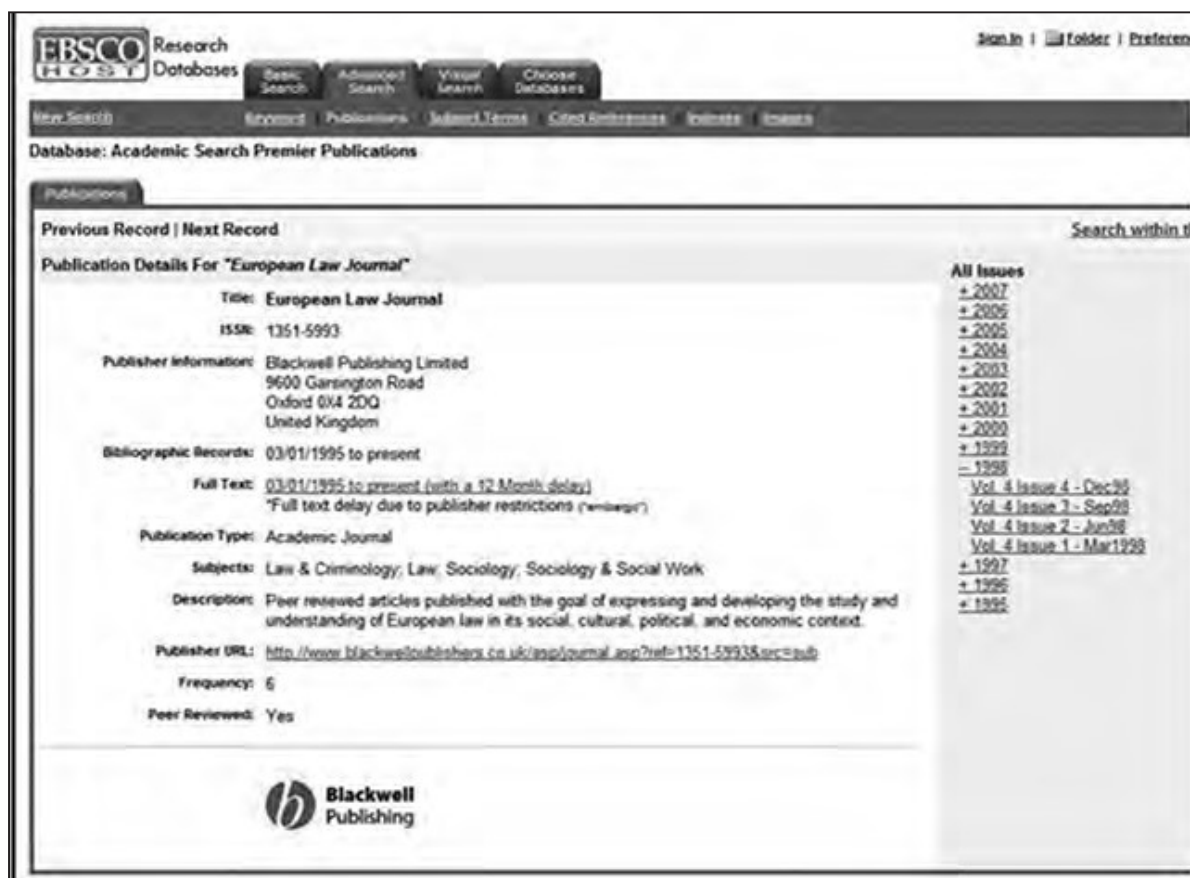
4.3.4.2 Vyhledávání v EIZ: známe téma, neznáme zdroje

Tato **varianta je již z mnohokrát výše diskutovaných důvodů méně příjemná, je náročnější na čas a nemáte zajištěno, že dostanete dobré výsledky, pokud nevíte, jak přesně postupovat.** Ono zadat do vyhledávacího okénka obecný dotaz, když se prohledávají miliardy slov, znamená očekávat ohromné množství odpovědí, přičemž pouze mizivá část z nich bude užitečná. Alespoň rámcově je třeba dodržovat při této variantě následující pravidla:

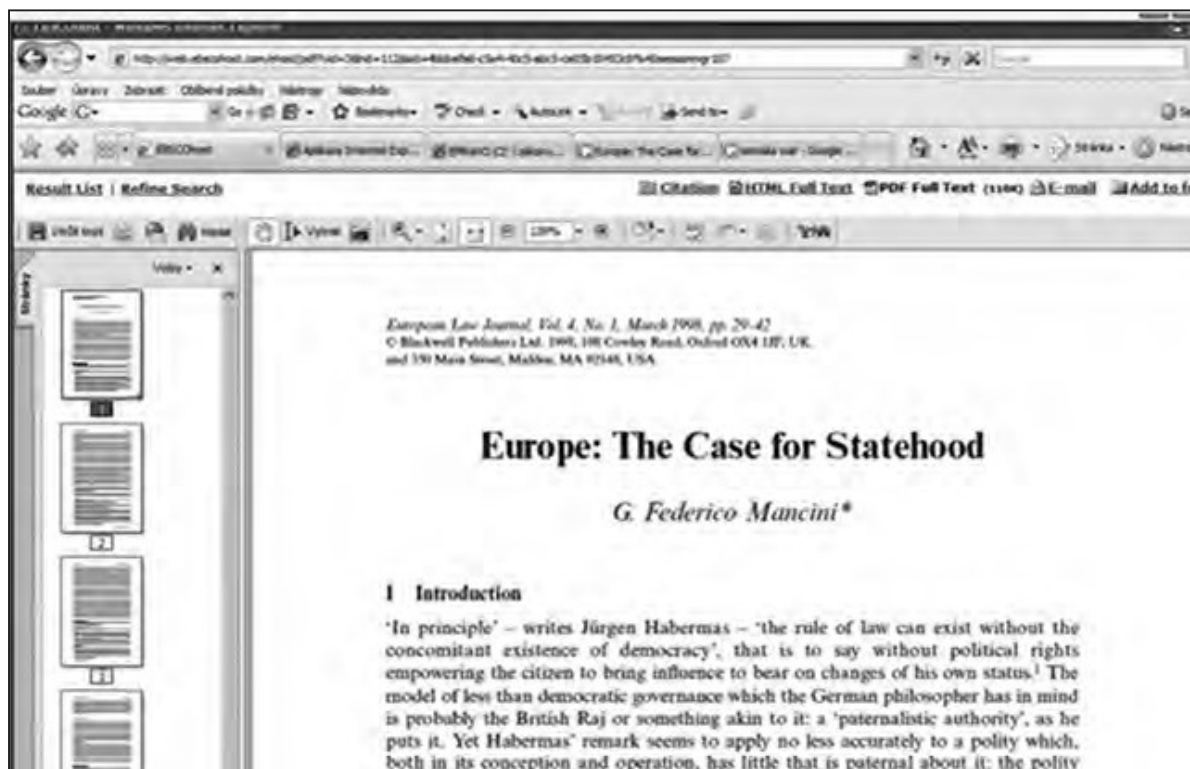
- 1) Zvolit správnou databázi, která řeší námi požadovanou tematiku (přírodní vědy, humanitní vědy atd.).
- 2) Zvolit správnou poddatabázi (právo, ekonomie atd.).
- 3) Zvolit správný způsob vyhledávání (jednoduché, složité) a správně zadat dotaz včetně operátorů.

⁵⁷⁾ Adresa bude také dostupná přímo ze stránek vaší knihovny, na UP Olomouc to je <http://www.upol.cz/fakulty/zarizeni-a-sluzby/knihovna-up/informacni-zdroje-up/ezb/>.

⁵⁸⁾ Při zobrazení červené barvy nerezignujte. Budete třeba odkázáni alespoň na shrnutí článku (abstrakt). Jestliže pro vás bude článek skutečně důležitý, objednejte ho pomocí meziknihovní výpůjční služby. To samé platí, když program časopis vůbec nezná (ani s červeným světlem).

Obrázek 10: Karta časopisu v databázi EBSCO

Obrázek 11: Text článku z časopisu ve formátu PDF v databázi EBSCO

4) Správně vyhodnotit databází poskytnuté odpovědi (výsledky).

4.3.4.3 Nejvýznamnější databáze pro sociální vědy a právo zvláště

Charakteristika oboru a jeho „mezinárodnost“ je přímo úměrná jeho zastoupení v databázích. Zatímco přírodní vědy, ale též některé sociální (ekonomie, politologie), jsou v celém světě zkoumány podobně, jiné obory nebo jejich části (právo, národní kultura, historie atd.) jsou hodně navázané na české prostředí, takže využitelnost EIZ v těchto oblastech je menší než třeba v chemii. Přesto mohou být i v těchto případech zahraniční EIZ užitečné (komparace), **navíc se rozmáhají v poslední době rovněž české EIZ. Vaši pozornost si zaslouží zejména následující databáze:**

- **EBSCO Host (eIFL Direct)** (<http://search.ebscohost.com>). Jedná se o nejrozsáhlejší plnotextovou databázi zabývající se sociálními vědami, dělí se do velkého množství sekcí, pro vás budou asi nejzajímavější tyto: Academic Search Premier (4600 časopisů, 3600 v plném znění), Business Source Premier (2300 časopisů, 1100 v plném znění).
- **Česká národní bibliografie** (<http://aip.nkp.cz/>). Neobsahuje plné texty článků, ale bibliografické údaje o téměř veškerých písemných zdrojích, které za poslední dobu v ČR vyšly, včetně 800 tisíc knih, přes milión článků, ale také disertace a další. Vyhledávání není příliš intuitivní, prozkoumejte pozorně nápovědu. Tato databáze vám při dobře položeném dotazu může ušetřit spoustu času v knihovně, neboť z ní získáte přesné citace a můžete následně jít „najisto“.
- **Databáze časopisů společnosti Lexis-Nexis** (<http://www.lexisnexis-online.cz/index.php>). Obsahuje plné texty časopisů: Daně a finance, Ekologie a právo, Právo pro podnikání a zaměstnání, Soudce, Státní zastupitelství, Trestní právo, Zdravotnictví a právo. Přístup je zajištěn heslem, které získáte v knihovně.
- **Databáze společnosti C.H. Beck (Beck-online)** (<http://www.beck-online.cz/>). Kromě judikatury a legislativních předpisů obsahuje plné texty článků mimo jiné z těchto právních časopisů: Právní rozhledy, Soudní rozhledy, Trestněprávní revue, Ad Notam, Právní zpravodaj. Přístup je zajištěn heslem, které získáte v knihovně.
- **Databáze JSTOR** (<http://jstor.org>). Působivá především svým časovým záběrem, plné texty časopisů běžně sahají až do 19. století, naopak obvykle chybí nejnovější ročníky. Zaměřuje se na periodika z amerického prostředí, ta však mají ve většině případů celosvětový dopad.
- **Oxford Scholarship Online** (<http://www.oxfordscholarship.com/oso/public/index.html>). Nakladatelství Oxford University Press je jedno z nejlepších akademických nakladatelství na světě, vydává širokou škálu knih z různých oborů. Databáze obsahuje plné texty vybraných knih,

služba trochu připomíná Google Books, knihy jsou však kompletní a lze vytisknout jednotlivé stránky nebo texty kopírovat.

- **Hein Online** (<http://heinonline.org/>). Mohutná kolekce zdrojů z právní oblasti, obsahuje judikáty, sbírky právních předpisů i odborné texty z mnoha států světa, byť hlavní důraz je kladen na anglosaský region a mezinárodní právo. Databáze sahají hluboko do minulosti. Podobně strukturu i obsah má databáze **Westlaw** (<http://www.westlaw.com/>). Obě jsou v ČR dostupné pouze velmi obtížně.

Dostupnost databází a jejich obsah se mění, obvykle pozitivně ve smyslu rozšiřování nabídky. Pro podrobnější informace o jednotlivých databázích a dalších EIZ zde nejmenovaných navštivte stránky své univerzitní knihovny nebo do ní přímo zajděte.⁵⁹⁾ Knihovny nabízejí též praktická školení o práci s EIZ, účast na nich lze jen doporučit. **Vyhledávání je ale třeba především vyzkoušet, očekávat požadované výsledky při prvním pokusu není reálné.** Projděte si jednotlivé databáze, uplatňujte různé strategie hledání, kriticky vyhodnocujte výsledky a uvidíte, že s přibývajícím časem a zkušenostmi dosáhnete stále lepších výsledků.

⁵⁹⁾ Starší, přesto stále užitečnou publikací, která hlouběji odhalí zásady vyhledávání v databázích může být SLEZÁKOVÁ, Ludmila. *Jak pracovat s elektronickými informačními zdroji přístupnými na Univerzitě Palackého v Olomouci se zaměřením na společensko-vědní a humanitní databáze*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005.